LÄS I VÄST

- om att arbeta med skönlitteratur i en region

GUNNAR SÜDOW, redaktör

REGIONBIBLIOTEK VÄSTRA GÖTALAND

FRAMSTEGET • 2

Ursprungsmålning, Ett glatt lag, av R Prinet

innehåll

2 Förord. Läs i Väst. *Lena Skoglund.*

4 Från statligt stödda sköna ... *Gunnar Südow.*

7 Skön litteratur som gudagåva. *Christina Leijon.*

9 Och plötsligt står man där ... *Christina Leijon.*

11 Skönlitteratur 2000 goes Trollhättan. *Christina Leijon.*

15 Ord i Väst. *Gunnar Südow.*

18 Poetry is King. *Jörgen Lind.*

20 Ringar på vattnet. *Christina Leijon.*

23 Folkbiblioteken och skönlitteraturen. *Immi Lundin.*

27 Bokcirklar översvämmar Tranemo. *Christina Leijon.*

32 Ord utan gränser.

34 Läs i väst igen ... *Gunnar Südow.*

36 Önskelista.

Läs i Väst

Har ett länsbibliotek ansvar för skönlitteraturen? I dag när man läser mer än förr; när pocketböcker finns att köpa i matvarubutiker och när man på järnvägsstationer kan köpa sig en kasse full med lättburen reselitteratur; när bokmomsen har sänkts och när man på varje liten bokhandelslös ort via en internetbokhandeln snabbt och enkelt kan beställa sig de böcker man vill läsa?

När Regionbibliotek Västra Götaland bildades 1999 beslöt vi oss för att se vår organisation som en del av den skönlitterära infrastruktur som finns i vår del av världen. I vår region finns författare och förlag, en akademisk utbildning i litterär gestaltning, Författarcentrum Väst, skrivarföreningar som Pennstumpen och en räcka andra olika lokala skrivarföreningar. Vi hade redan ett stort och omfattande nätverk via de bibliotek vi dagligen samarbetar med och därför sökte vi nya kontaktytor genom att skaffa oss lokaler tillsammans med de västsvenska bokförlagen i Förlagshuset vid Järntorget i Göteborg.

Trots att länet är stort både geografiskt och vad gäller antal kommuner bestämde vi att inte dubblera konsulenttjänsterna inom de etablerade områdena utan att istället söka finna former för att profilera och fördjupa de specialisttjänster som vi som länsbibliotek kan erbjuda kommunerna. Detta gav oss möjlighet att låta en av våra konsulenter, Gunnar Südow, få ansvar att på deltid arbeta med just skönlitteratur. Han fick också i ansvar att söka kontakter i vårt ”skönlitterära landskap” och söka en roll för oss i ett regionalt läsfrämjande arbete.

Denna rapport berättar om våra första stapplande steg på vägen mot en mer tydlig och säker roll i ett regionalt arbete kring skönlitteratur och läsfrämjande arbete. Vi har glatt oss åt det enorma sug efter ny kunskap om skönlitterära genrer,

och läsfrämjande metoder som vi mött hos biblioteksperso-nalen. Vi har stimulerats i våra ansträngningar genom nya och fördjupade kontakter med författare, förlag och skrivarföreningar. Vi har tagit stöd i nationellt initierade läsfrämjande kampanjer som Läsrörelsen och Läs 2000 och sökt integrera dessa kampanjer i vårt mer långsiktiga arbete.

Alla som arbetat med litteraturförmedling vet att detta inte är ett logistiskt problem. Det hjälper inte att ha alla statligt granskade och godkända litteraturstödda titlar på sina hyllor för att folk ska läsa. Det behövs kunskap, engagemang, fantasi och förmåga till lyssnande och respekt för den enskilde läsaren för att en ”förmedling” ska kunna ske. I denna rapport presenteras de projekt och utbildningar som riktar sig till en vuxen läsekrets. Mycket av bibliotekens läsfrämjande arbete har de senare decennierna riktats till barn och ungdom. De är förvisso de viktigaste målgrupperna men vi måste också oförtrutet söka förbättra och utveckla metoderna när det gäller folkbibliotekens arbete gentemot den vuxne läsaren och icke läsaren. Vi hoppas att denna skrift ska kunna fungera som en röst i ett kontinuerligt samtal om folkbiblioteket och dess roll som mötesplats och inspiratör till möten mellan läsaren och den skönlitterära texten.

Lena Skoglund
Förvaltningschef Regionbibliotek Västra Götaland.
Mars 2002.

Från ”Statligt stödda sköna upplevelser” till det statligt stödda utbildnings-projektet ”Skönlitteratur 2000”.

Hur börja efter en sådan pretentiös rubrik? Jo, kanske så här:

I mars 1999 kallade det alldeles nybildade Regionbibliotek Västra Götaland till ett möte angående aktiviteter kring de litteraturstödda titlarna – som börjat skickas ut och spridas i regionens kommunbibliotek. Representanter från tio kommunbibliotek hörsammade inbjudan och från Regionbiblioteket deltog förvaltningschef Lena Skoglund, dåvarande konsulenten Git Westman och undertecknad.

På mötet diskuterade vi till en början lite löst fram och tillbaka om hur man bäst skulle kunna synliggöra dessa titlar – presentera dem och hitta arbetsformer kring dem.

Men snart under samtalets gång uppenbarade sig något annat som kom att framstå som helt klart och som var mycket oroande; Detta att kommunbiblioteken tappat kompetens i sitt arbete med skönlitteratur, och då framförallt för vuxna. Man arbetade inte aktivt med det, saknade kurser och utbildningar i ämnet – man var helt enkelt inte uppdaterad i det, p g a att man under flera år uppdaterat och datoriserat en massa annat.

Regionbiblioteket beslöt sig för att försöka göra någonting åt det och jag fick det stimulerande uppdraget.

Med god hjälp så fick jag ihop en kompetent och eminent arbets- och referensgrupp bestående av Madeleine Bergmark på Göteborgs stadsbibliotek, som arbetat i många år med litterär programverksamhet, Gunilla Ericsson som basar för Älvstrandens bibliotek, som länge arbetat konsekvent med att försöka stimulera ungdomar till läsning, Elisabeth Lindberg på Göteborgs stadsbibliotek som tipsar om böcker både i lokalradio och i sin tjänst, Lisbeth Stenberg, som gått från bibliotek över till litteraturforskning och höll på att doktorera på Selma Lagerlöf med

genusperspektiv, och Inger Ulfstedt-Fjellsson från biblioteket i Västra Frölunda som varit bokpratare på många bibliotek runt om i Sverige.

Tillsammans drog vi upp riktlinjer och planer för en utbildning som vi ville skulle vara både bred och djup och omfattande och som skulle vända sig till alla personalkategorier på biblioteken i vår region. Ett annat viktigt mål var att deltagarna skulle få möta verksamma författare och verkligt kunniga föreläsare.

Vi grovplanerade för 10 stycken utbildningsomgångar och då regionen är stor, valde vi ut tre utbildningsorter; Göteborg, Skövde och Uddevalla för att i möjligaste mån sprida den geografiskt. Och genom att tripplera den så fanns ju fler dagar att välja på.

I april 1999 skickades en ansökan om stöd in till Statens kulturråd under den något bombastiska titeln: ”Statligt stödda sköna upplevelser” – och staten tyckte det hela var gott och gav oss bidrag och i november 1999 började det.

Till premiäromgången satsade vi på något så säkert som en genomgång av deckargenren. Under rubriken ”Vårt behov av mord...” gav oss det legendariska deckarkännarparet Lilian och K G Fredriksson det mesta och bästa om detta. Därtill kom två författare som berättade om varför de skrev deckare och vad de ville få ut av genren – Aino Trosell som samma år fått det prestigefyllda Polonipriset för sin deckardebut ”Ytspänning” och Willy Josefsson vars fjärde deckare från skånemiljö ”Minnet av en mördare” precis kommit ut.

Efter en lyckad förstadag i Göteborg gav sig sällskapet ut på sin minitour till Uddevalla och Skövde beledsagade av tre stora bokkartonger innehållande just Willy Josefssons nya bok. Det var nämligen så att förlaget skickat ner dem från Stockholm - Göteborg för försäljning till Willy som dock tyckte att det kändes både pretentiöst och fel att stå och kränga böcker i detta sammanhang – men boklådorna måste med till varje pris. Därav kom det sig att tre tunga boklådor på tre dagar tog sig från Göteborg till Uddevalla, därifrån till Malung och sen tillbaks till en förvaringsbox på Göteborgs central, hämtades ut för en tågleverans till Skövde och efter ett kort gästspel på Kulturhuset där åter hamna på ett tåg med destination Ängelholm för en signeringsdag i en bokhandel – ja, se det var en tung historia.

Premiäromgången gav mersmak och alla deltagare var nöjda och vi kunde konstatera att 219 personer åhört dagarna.

Och nio utbildningsomgångar till blev det under namnet Skönlitteratur 2000, som har gett insyn i fler genrer såsom, nutidsromantik (Omg 3). Försökt hitta krite-

rier på vad som utmärker en bra bok (Omg 2) och en bra översättning (Omg 4). Sett efter vad som händer i samtidslitteraturen i Norden (Omg 7), i den svenska prosan (Omg 8) och gett goda prov på samtida poesi, där stora delar av den unga lyriska parnassen deltog (Omg 9). Tagit upp kvinnors texter (Omg 6) och den spännande ungdomslitteraturen (Omg 5). För att som avslutning avhandla litteraturpolitik och statlig litteratursyn (Omg 10).

Part II – det Skönlitterära äventyret fortsätter – eller skönlitteratur 2000 goes skönlitteratur 2001

Efter 10 genomförda utbildningsomgångar så kunde vi inte sluta. Vi sökte på nytt stöd från Statens kulturråd och staten tyckte fortfarande det hela var gott och gav oss bidrag.

Så i februari 2001 fortsatte det – sex nya utbildningsomgångar och därtill en bonusföreläsning med ingen mindre än litteraturpedagogen och barn- och ungdomsförfattaren Aidan Chambers – ”man känner sig aldrig så klok och kunnig som när man lyssnar till Aidan Chambers” sa en nöjd åhörare efteråt.

År 2001 var Läsrörelsen i full gång. Läslust – Lässtimulans – Läsfrämjande var alla med rätta hypade ord – så vi började med en utbildning kring detta och lade till det muntliga berättandet och att kunna lyssna till en text.

Skönlitteratur 2001 tog också upp den kanske just nu mest lästa genren Fantasy och parade ihop den med Science fiction; gav inblickar i den afrikanska litteraturen; hade genomgångar av de mer populära och bredare engelskspråkiga, spanska och tyska. Försökte med lite workshops där åhörarna fick läsa och jämföra texter och göra analyser kring stil och påverkan i den unga svenska prosan.

Och så efter 17 omgångar, nästan 30 utbildningsdagar och nära 2 000 deltagare var projektet avslutat.

Mycket engagemang och kunskap har förmedlats av föreläsare och författare. Många goda möten mellan dessa och åhörarna har ägt rum – som förhoppningsvis gett och kommer att ge mer avtryck på de lokala biblioteken runt om i vår region.

Gunnar Südow

Skön litteratur som gudagåva

Det var det statliga stödet till skönlitteraturen som satte fart på projektet. När sen Läsrörelsen kom gav det en extra puff.

Madeleine Bergmark är bibliotekarie och ansvarig för programverksamheten på Stadsbiblioteket i Göteborg. Tillsammans med fyra andra har hon varit med i den grupp som dragit upp riktlinjerna för Skönlitteratur 2000-projektet.

— Att få tala om det som står mellan pärmarna har länge varit en önskan, berättar hon.

ATT SE BÖCKERNA I NYTT LJUS

Ambitionen med projektet var bland annat att stimulera det egna läsandet.

— Jag vet en bibliotekarie som brukar läsa de böcker som blir kvar på boksnurran, de som ingen annan läser. Det kan också vara ett sätt, säger Madeleine.

Nya, smala böcker kan ses med en viss skepsis, som lite annorlunda. Många undrade nog vad de skulle ta sig till när de litteraturstödda böckerna damp ner på biblioteken, tror Madeleine.

Det man inte känner till skänker man heller ingen uppmärksamhet. Och så blir böckerna undanställda någonstans. På mindre bibliotek är det dessutom en eller några få personer som ska känna till allt; hur ska man rimligtvis kunna och hinna det? Madeleine skakar på huvudet men säger i samma andetag: ”om man bara får tillfälle att träffa författare blir man oftast också nyfiken på hur de skriver. Det ger läsaren ytterligare en dimension.”

Extra roligt har det varit att arbeta med den nordiska och utomeuropeiska litteraturen. Det finns ju så mycket spännande att upptäcka, liksom att variera seminarieformerna. När litteraturkritikern Björn Gunnarsson höll sin fortbildningsdag kom ett 40-tal personer. Workshopen var ett intressant grepp som satte igång många bra tankar och spännande diskussioner. Visst kan det vara lite ovant, säger Madeleine, men det visade sig vara ett bra sätt att arbeta på.

— Mer sånt! De som inte deltog missade verkligen något. Det tror jag alla som var där är eniga om.

OCH NU ÄR PROJEKTET SLUT?

— Ja, och det är upp till oss att fortsätta, konstaterar Madeleine. Biblioteken i Västra Götaland har redan en hel del verksamhet, men det kan alltid bli bättre...

Arbets- och referensgruppens förhoppning är att man på biblioteken ska fortsätta de litterära samtalen, var och en utifrån sina möjligheter. Fast Madeleine erkänner med en tung suck att själva har de inte kommit igång med någon läsecirkel bland personalen ännu. Hur gärna man än vill räcker tiden inte till. Däremot har man i samarbete med SV, Studieförbundet Vuxenskolan, just dragit igång en litteraturcirkel för unga vuxna (16-30 år). Ledare är Stadsbibliotekets egen huspoet, Dolly Frykman.

— Det var så många som ville vara med att vi fick inrätta en kö, visst är det skönt med sådant gensvar!

Cirkeln är i sin tur sammankopplad med torsdagsprogrammen som under våren behandlar kulturtidskrifter.

Men nu när jag träffar Madeleine en dag i början av februari, är hon trött. Hon har mardrömmar att hon och kollegan Malin Andersson inte ska hinna bli färdiga med planeringen av vårens programverksamhet i tid.

Annars när hon betydligt trevligare drömmar.

— Jag vill skapa kontinuerliga förutsättningar för samtal, både för personal och låntagare. Ett rum där den nutida skönlitteraturen – samma bok i flera exemplar – samsas med olika tidskrifter. Och tänk dig att vid lunchtid varje dag kunna erbjuda Dagens Bokprat!

Christina Leijon

Och plötsligt står man där med en bok som alla läst

– För mig var Skönlitteratur 2000 *och* 2001 *toppen.*
Efter att ha arbetat som teaterkonsulent i tio år återvände Ulla Isaksson, barnbibliotekarie, till biblioteksvärlden just när projektet startade:
"Man kan säga att det blev aktivering direkt."

Varje år görs en plan över personalens fortbildning, berättar Lars Jacobsson, bibliotekschef på Orust. Tillsammans med personalgruppen resonerar han sig fram till vilken slags utbildning de är i behov av. "Vissa saker, som litteraturkunskap och It måste finnas med. Vi måste stå på flera ben och skönlitteraturen är ett", säger Lars.

Orust kommun har fyra bibliotek och fyra utlåningsstationer. All personal tjänstgör i utlåningsdisken och på utlåningsstationerna arbetar man ensam. Att skönlitteraturprojektet vände sig till både bibliotekarier och assistenter uppskattas därför mycket. Liksom att få fortbildning inom olika genrer, som deckare och romantik. "Det är det man oftast talar med låntagarna om", säger Ulla. Visst försöker man läsa så mycket man hinner med, men plötsligt står man där med en bok som alla läst.

"Varför valde man det här yrket", funderar Lars och fortsätter, "jo för att man är litteraturintresserad". Och att behålla den där känslan att läsa för sin egen del är viktigt. Visst kan man känna att man borde läsa vissa böcker, men då blir det inte roligt.

Att prioritera vilka fortbildningsdagar man ska delta i kan också vara svårt, Ulla valde att utesluta den smalare skönlitteraturen. Man måste komma ihåg att det är stor skillnad på vilka böcker som efterfrågas i större städer respektive på landsbygden. Lars tar Erland Loe som exempel. På Orust kan man lätt räkna antalet gånger hans böcker lånats ut, men åker man till universitetsstäder så hittar man mycket lättare dem som efterfrågar en sån bok.

Litteraturlistorna som delades ut i samband med en del av utbildningsdagarna har biblioteket haft stor användning av. På Ellös-filialen där Ulla har en del av sin

tjänst, jämfördes listorna med vad som fanns i det egna magasinet och vad som eventuellt kunde köpas in.

Sen är det jätteviktigt vem som föreläser. Ulla har sin åsikt klar; inte för akademiskt, inte för långt från verkligheten. "Fast jag tycker det är intressant med ett analyserande utifrånperspektiv som jag inte får annars", säger Lars. Att få en samlad överblick, tillföra en fackkunskap med lite historik och se hur det utvecklas i olika delar och undergenrer, ser han som betydelsefullt.

Ulla Isaksson och Lars Jacobsson i utlåningsdisken.

Ulla minns särskilt Maria Ehrenberg och hennes föreläsning om Romantik för vuxna flickor.

"Visst pratar vi också om dessa böcker, men ofta med en ironisk glimt i ögat, men Ehrenberg tog det på allvar. Ett respektfullt men inte okritiskt förhållningssätt", vilket Ulla uppskattar.

Att fortbildningsdagarna hölls på måndagar i Göteborg, den dag biblioteket har stängt, underlättade planeringen mycket. Ibland kunde hela personalen delta samtidigt. "Det är svårt i en så stor region som Västra Götaland. Vart ska man lägga utbildningarna", undrar Lars. För Dalslands kommuner blir det nästan alltid långt. Orust har det bra som ligger mitt emellan Uddevalla och Göteborg, men till Skövde tar det, om det inte är något särskilt, för lång tid att åka. Erbjudandet om flera alternativa platser och dagar ser man ändå som ett plus.

Lars anser att det har varit en god hjälp för en liten kommun som Orust att regionen genomfört ett stort projekt av den här karaktären. Förhoppningsvis, säger han, finns det underlag för sådant även i framtiden.

Text och foto:
Christina Leijon

Skönlittertur 2000 goes Trollhättan

SNÖFALLET UNDER NATTEN har brett ett vitt, mjukt täcke över Göta Älvtrakten. Inte långt från centralstationen i Trollhättan möter jag en kvinna. Jag frågar efter vägen till biblioteket.

– Kom med här bara, jag ska själv gå den vägen.

Trottoaren är ännu oskottad. Vi får stundtals söka oss ut i vägbanan för att undvika de största, synliga isfläckarna. Kvinnan berättar att hon varit och fått massage för sin dåliga rygg. Det är fantastiskt, berättar hon, vilken inverkan massagen har. Hon känner sig lätt både till kropp och själ. Det är att ta god hand om sig själv.

ALLA PÅ BIBLIOTEKET KAN INTE ÅKA SAMTIDIGT

Väl hand om mig tar också bibliotekarierna Cecilia Lindqvist och Gunvor Olsson. På bordet i kontorsrummet som ryms på nedre våningen i biblioteket står dukat kaffe, färskt bröd och ett tänt ljus.

– Jag är jätteglad att skönlitteraturen uppmärksammas, säger Cecilia med eftertryck.

Trollhättans bibliotek har varit representerat på samtliga programpunkter. Av ett 30-tal anställda har som mest 23 personer deltagit. Men, tillägger Cecilia och Gunvor, det förutsatte att de kunde åka vid skilda tillfällen. Att placera utbildningstillfällena på varierande platser i regionen och vid olika tillfällen är en demokratisk fråga som har passat biblioteket bra.

Trots standardschema ser praktiken ofta annorlunda ut.

Att det blev färre deltagare på en del av utbildningstillfällena ska man inte se som en nedåtgående spiral, menar de. Det är en sak att vilja men inte kunna, säger Cecilia och berättar att man på Trollhättans bibliotek under hösten har haft mycket att göra med övergången till självutlån och blir dessutom någon sjuk så spricker hela schemat.

– Men vi hjälps åt så att så många som möjligt kan gå, förtydligar Gunvor.

Utan ledningens samtycke ger fortbildning ingen riktigt bra verkan. Både Cecilia och Gunvor poängterar hur viktigt det är med personalutbildning.

Bibliotekarierna Gunvor Olsson och Cecilia Lindqvist.

För att kunna bistå låntagarna måste biblioteksspersonalen ha tillgång till egen kunskap.

Greg Church, chef och ansvarig för personalens kompetensutveckling, har varit positiv till Skönlitteratur 2000 och 2001, vilket de ser som oerhört betydelsefullt. Att det var så låg kostnad för biblioteken är ytterligare ett plus.

– Jag hoppas verkligen inte att Gunnar Südow ska känna att ämnena är avbetade, säger Cecilia och ser lätt bekymrad ut. Han behöver inte vara det minsta orolig för att det skulle bli tjatigt. Det här är jätteviktigt och det finns så många infallsvinklar.

Två till tre utbildningstillfällen per säsong hoppas både Cecilia och Gunvor att Regionbiblioteket ska fortsätta arrangera. Det man själv sett och hört fastnar på ett helt annat sätt.

I Trollhättan har samtliga bibliotekarier och assistenter yttre tjänstgöring. Därför är det viktigt att alla får del av fortbildningen. Till viss del kan man förmedla det man lärt sig, men att kopiera anteckningar och dela ut till varandra blir aldrig detsamma som att själv delta.

Det som sagts under utbildningstillfällena finns med i medvetandet på ett helt annat sätt än om man enbart skulle ha läst en kort bokrecension. Gunvor berättar att hon vid bokinköp gått tillbaka till sina anteckningar. Det har varit en god hjälp, säger hon, och föreläsningen Romantik för vuxna flickor inspirerade henne att hämta upp böcker ur magasinen. Dessutom, tillägger Gunvor, gav projektet en möjlighet att få en inblick sådant som hon vanligtvis inte läser.

Det är viktigt att inte tappa bort skönlitteraturen.

Facklitteraturen har under senare år tagit en allt större plats och därmed trängt skönlitteraturen lite i skymundan. I samband med filialnedläggningar har huvudbiblioteket även fått en allt större roll som skolbibliotek. Det är något som upptar mycket tid, och det händer tyvärr, berättar Cecilia och Gunvor, att låntagare upplever det som genant att fråga efter skönlitteratur när kön är lång med studenter som efterfrågar facklitteratur. Det märks en stor skillnad på sommaren när skolorna har uppehåll, berättar Cecilia. Då är det många fler som frågar efter och vill prata om skönlitteratur.

Läsare och bok har svårt att hitta fram till varandra

I samband med nedskärningarna var det marknadsföring och programverksamhet som fick kraftigt minskade resurser. Cecilia och Gunvor erkänner att det är svårt att få ut de smala böcker som biblioteken får via litteraturstödet. Visst skyltar vi, men, säger båda samtidigt, det behövs ett större stöd för låntagaren. Bland annat skulle man behöva lära sig hur biblioteket kan exponera böcker bättre.

Entusiasm

Det förutsätts nästan alltid att bibliotekarien kan och vet vad litteraturen i bibliotekets hyllor handlar om. Ändå finns ingen lästid inlagd i arbetstiden. Det finns ingen annan tid för bokläsning och recensioner än fritiden.

– Ibland kan det bli lite väl mycket av ens "fria tid", säger Cecilia.

Att värna om människors entusiasm är viktigt. Och när tåget till Göteborg rullar in på Trollhättans station kommer jag att tänka på samtalet med kvinnan som visade mig vägen till biblioteket.

Om det där med att ta hand om sig själv. Att det kan se ut på olika vis; lust, inspiration och kunskap ... som själens massage.

Text och foto:
Christina Leijon

Faktaruta : ”Skönlitteratur 2000-2001”

Utbildningsorter: Göteborg, Skövde, Uddevalla

Antal utbildningsomgångar: 17 (nov 1999 –nov 2001)

Antal utbildningsdagar: 29

Antal föreläsare: 39

Antal medverkande författare: 21

Antal deltagare: 1.951 personer

Utbildningsomgångar:

1) Vårt behov av mord... med Lilian och Karl G Fredriksson, Willy Josefsson och Aino Trosell (219 personer)

2) Vad är en bra bok? med Inger Eide-Jensen, Tomas Forser, Immi Lundin och Annika Persson (225)

3) Romantik för vuxna flickor med Maria Ehrenberg (234)

4) Översättarens röst med Christina Gullin, Kerstin Gustafsson och Ulla Roseen. Introduktör: Inger Ulfstedt-Fjellsson (90)

5) Dystopimani, kärlek och lycka – om ungdomslitteratur, ungdomsförfattare och unga författare med Katarina von Bredow, Jan Hansson, Ylva Karlsson och Per Nilsson. Introdukör: Ulla Forsén (173)

6) Har litteratur ett kön? – om kvinnors texter i det litterära kretsloppet med Lina Ekdahl, Lisbeth Larsson, Malin Lindroth och Anna Westberg (120)

7) 4 Nordiska grannländers samtidslitteratur med Heli Henriksson Vasara, Kristinn Jóhannesson och Ingmar Lemhagen (112)

8) 90-talet: kartorna och verkligheten – Kvinnors och mäns litterära skildringar av samtiden med Dan Jönsson och Immi Lundin (116)

9) Poesi – 2000-talets språk med Karin Bellman, Aase Berg, Helena Eriksson, Catharina Gripenberg, Anna Hallberg, Bob Hansson, Pär Hansson, Pamela Jaskoviak, Kennet Klemets, Jörgen Lind, Petter Lindgren, Ulf Karl Olov Nilsson och Fredrik Nyberg. Presentatör: Johan Nordbeck (75)

10) Litteraturpolitik – litteraturutredningar och litteraturstöd med Kerstin Aronsson, Anna-Greta Leijon, Ingmar Lemhagen, Birgitta Modigh och Catharina Stenberg. Moderator: Lena Skoglund (49)

11) Läslust – Skrivarlust- Berättarglädje med Ewa Kollberg, Gunnar Südow, Solveig Hedenström, Gunilla Eriksson, Anna Hallberg, Agneta Edwards och Leo Cullborg (113)

12) ”Möt Aidan Chambers 19 mars” med Aidan Chambers; bonusföreläsning (95)

13) Världar av ljus, världar av mörker – om fantasy; Sf: om den framtid som var, men aldrig blev – om Science fiction, utopier och lite dystopi med Annika Johansson och Lars Jakobson (116)

14) Bakom maskerna – en introduktion till afrikansk litteratur med Karin Ruuth-Bäcker (59)

15) Engelskt – Amerikanskt med Ronald Paul och Per Planhammar (79)

16) Stil och påverkan i den unga svenska prosan med Björn Gunnarsson (32)

17) Tyskt – Spanskt med Eva Mattsson och Ulf Eriksson (44)

Ord i Väst

Det med rätta omtalade Ord i Väst projektet; eller 18-västsvenska-författare-på-turné-i-ett-antal-västsvenska-kommuner-projektet kan nu, vårvintern 2002, sägas i det närmaste vara avslutat.

Men först lite om dess uppkomst.

1999 fick Författarcentrum Väst (FCV) en författarförmedlare på halvtid och man började intensivt arbeta med att bygga upp ett kontaktnät. Tidigt det året tog man kontakt med Regionbiblioteket - man hade en projektidé.

Idén gick ut på att sätta samman turnégrupper med författare och erbjuda dem till ett antal kommuner i regionen. Grupperna skulle bestå av 3 författare i varje; 4 stycken grupper med prosaister och poeter för en vuxenpublik; 2 grupper barn- och ungdomsförfattare som skulle inrikta sig mot skolor och då speciellt skrivarkurser för elever och lärare.

Det hela verkade spännande och intressant och efter ett antal träffar skrev FCV en ansökan till regionens kulturnämnd och i november samma år damp det ner en påse pengar till projektet.

Ännu en projektgrupp såg dagens ljus som började med att söka efter lämpliga deltagande kommuner och undersöka vilka författare som ville ställa upp. En ung och alert reklambyrå anlitades som skulle göra en presentationsfolder både i tryckt form och för webben.

Projektet fick namnet Ord i Väst - 18 västsvenska författare på turné.Dessa 18 poeter, deckarförfattare, roman- och barnboksförfattare skulle med början hösten 2000 och under hela 2001 sprida Ord i väst genom:

- okonventionella författarträffar
- litterära möten och samtal
- skrivarkurser
- tema- och genrekvällar (alltifrån deckare till poesi)
- stand up poetry
- mixade skönlitterära arrangemang.

De deltagande kommunerna blev Bollebygd, Lysekil, Ulricehamn och delar av den s k Mellansjöregionen - Hjo, Skövde, Tidaholm och Töreboda.

Premiären gick av stapeln i början av september 2000 då Ulricehamns skolor under tre dagar hade verksamhet med de tre författarna, Britt Engdahl, Janne Carlsson och Johan Nordbeck De besökte tre klasser i årskurs 4 – med ett omvittnat gott resultat

Premiär för allmänheten ägde rum i Bollebygd några veckor senare med ett inte så välbesökt (cirka 15 personer) men givande möte med Åsa Lantz som talade om research och om sina intentioner med sin uppmärksamade roman Splitta nota. I samband med detta hölls presskonferens om projektet där FCV:s ordförande Stig-Göran Gustafsson deltog.

Bollebygd hade därefter lyckade och uppskattade besök av Bo-Sigvard Nilsson, Jörgen Lind och Per Planhammar.

I Lysekil satsade man stort på en ”Bokens dag” i mitten av oktober med Åke Edwardson, Anne-Marie Ljungberg och Per Planhammar. Med på dagen var också den lokalt knutna författaren Ingegerd Johansson och fem lysekilsförlag ställde ut. Ett arrangemang som lockade cirka 125 besökare – en satsning som gick hem. Vidare hade man på Gullmarsgymnasiet i Lysekil besök av Malin Lindroth, som också var på grundskolan i Bollebygd – i spännande och laddade möten.

En poesidag blev det också i Lysekil på restaurang Skottegränd, med sopplunch och lyrikerna Helena Eriksson, Jörgen Lind och Ingela Strandberg. Inte så mycket folk, men ett gott initiativ och ett bra exempel på hur man kan arbeta utåtriktat även i små kommuner.

Mycket folk var det däremot i Bollebygd då Britt Engdahl i november berättade kusliga historier för barn med föräldrar.

Mellansjöregionens kommuner kom igång senare men med minnesvärda program som ”Poetry is king” där poeterna Jörgen Lind och Pär Hansson tillsammans med dansaren Martin Crommert tämjde en stor publik på Skövde stadsbibliotek i januari 2001. Och där Malin Lindroth tillsammans med gymnasister arbetade fram ”såpa-texter” som vid ett senare tillfälle spelades upp av Skara skolscen för både roade och oroade åhörare.

Ord i Väst lyckades glädjande nog få mycket uppmärksamhet av pressen.

Avslutningsvis kan det konstateras att de flesta arrangemang gjordes i skolorna, vilket var en uttalad målsättning från de flesta av de medverkande kommunerna då man upplevde den målgruppen som viktigast. En annan kanske bidragande orsak var att man där som arrangör själv vet och kan reglera antalet åhörare bättre,

till skillnad mot de tidskrävande offentliga evenemangen, som inte alltid lockar så många som man önskar.

En av projektets grundtankar var att kunna ge förutsättningar för att möten mellan författare och åhörare skall kunna äga rum på mindre orter i vår region. Och onekligen har ett imponerande antal arrangemang genomförts - nästan 70 stycken på drygt ett år.

Därvidlag har projektet varit mycket lyckat – som i stort.

PS. Vi hoppas att det arrangörsstöd som regionens kulturnämnd ger i subvention till kommunerna beträffande professionella kulturupplevelser för barn och unga inom en snar framtid även skall innefatta arrangemang för en vuxen publik.

Gunnar Südow

Poetry
is King!

Jag har haft förmånen att få vara en av de deltagande författarna i Ord i Väst-projektet och måste säga att de båda arrangemang jag deltagit i haft stor betydelse för mig som författare. Jag har gått vilse i Bollebygd-bibliotekets Borgeslabyrinter, kombatterat med en lysekilsk jazzcombo, men framförallt mötts av en fantastisk entusiasm och generositet. Det har varit en berikande erfarenhet att få möta dessa eldsjälar som alltjämt anstränger sig att kulturbelägra landsbygden: sköna människor!

I Bollebygd var upplägget: presentation, uppläsning samt en liten skrivövning med publiken. Temat för skrivövningen var: "Återskapa ditt första minne i form av en text/dikt". Publiken fick sedan fem minuter på sig till en grovskiss. Sedan uppmanades de att under fem minuter arbeta med denna "grovtext" (stryka/lägga till/ljuga). Efter denna första bearbetning fick de ytterligare fem minuter till att finslipa texten. På femton minuter skapades sålunda en litterär text som sedan skulle läsas upp för de övriga. Och alla skrev! Även de som aldrig skrivit någonting tidigare. Och själva förbluffade fann de det sedan helt naturligt att läsa upp sina texter för varandra. Resultatet var häpnadsväckande, i många fall rent lysande. Avsikten med övningen var att i koncentrerad form visa på undertecknads arbetsprocess. Alltså: den färdiga texten som ett resultat av hårt arbete. Det finns så många vanföreställningar om diktskrivande (exempelvis poeten som över en flaska vin nattetid sitter och väntar in ett genialt uppslag, a touch of God) när sanningen ofta är mycket mer jordnära: den färdiga texten som ett resultat av otaliga bearbetningar och utkast, och inspi-

rationen som en frukt av denna möda. Dikt är sannerligen märkvärdigt, men inte nödvändigtvis exklusivt.

I Lysekil läste jag tillsammans med Helena Eriksson. Och sålunda uppstod ett möte, inte bara mellan publik och författare, utan också mellan två poeter med relativt olikartade litterära temperament. Att våra uppläsningar sedan avlöstes i omgångar av en synnerligen kompetent jazztrio gjorde inte saken sämre. Det är bl a detta som gör ett projekt av Ord i Västs karaktär så väsentligt: här möter inte bara författarna (många gånger okända) en publik, utan också varandra. Att man sedan också får komma ut och bevittna det fantastiska kulturarbete som utförs i landsort gör inte saken sämre. Jag är djupt tacksam och hoppas på en långlivad fortsättning på detta projekt.

Jörgen Lind

Ringar på vattnet

Föredraget var fantastiskt spännande och medryckande, men:
– bara en enda åhörare kom!

VARKEN RIKS- ELLER LOKALKÄNDIS

Karin Semberg, kulturchef i Ulricehamn, berättar om när man under den årliga kulturfestivalen bjöd in Malin Lindroth till biblioteket för att tala om sitt författarskap. Det är ofta så det är på mindre orter, tillhör man inte någon av kategorierna lokalkändis eller rikskändis, är det jättesvårt att dra publik.

DET UPPSTÅR LÄTT EN KÄNSLA AV PINSAMHET

Med personalen blev det fem personer i publik. Det känns inte roligt för någon, varken föreläsare, arrangör eller publik kan slappna av när salen ekar tom.

Har man dessutom budgetansvar och tvingas väga in om det är värt att bekosta ett evenemang med så låg anslutning blir bördan inte lättare. Bara en annons går på ett par tusen kronor, förklarar Karin. Dessutom tillkommer gage, resa etc. ”Man kan väl säga att priset per biljett blev ganska högt”, konstaterar hon sakligt. Och visst kan man se föredraget som en fortbildning för biblioteket, men ändå...det var inte det som var syftet.

I det här fallet går det inte att skylla på marknadsföringen. Under festivalen har man förhållandevis mycket resurser att tillgå. Stora skyltar med Välkommen till kulturfestival står uppsatta vid Ulricehamns infarter. Affischer, programblad och annonser produceras. ”Nej, marknadsföringsmässigt hade vi nog inte kunnat bete oss annorlunda”, tror Karin.

Att det skulle bli någon rusning till författarkvällen hade hon inte väntat sig.

— Jag har blivit luttrad genom åren, säger Karin och förklarar att det var därför hon istället valde att satsa på skolorna med Ord i Väst-projektet. Man måste anpassa sig efter hur det ser ut i respektive kommun.

FÖRFATTARBESÖK I SKOLORNA

Karin Semberg, kulturchef.

Det är otroligt viktigt att barnen och ungdomarna kan få hjälp med att utveckla sitt språk, tycker Karin. Och tack vare kulturkontorets samarbete med barn- och ungdomsgruppen vet hon att författarbesök är efterlängtade.

Det blev barnen i årskurs fyra som fick ta del av Ord i Västs författarbesök.

Ulricehamn har ungefär lika många skolor som bibliotek. Biblioteket hyrde en leasingbil och körde författarna till de olika skolorna.

Karin poängterar att hon även vill väcka lusten hos eleverna att själva uttrycka sig. Varje klass fick två besök av en författare, detta för att inte ”en författare bara ska dimpa ner och sen plötsligt försvinna”. Man måste också kunna inspirera barnen till egna initiativ och sedan följa upp detta.

Det var en del struligheter initialt. Någon av de författare som man bokat in kunde inte komma visade det sig på ett sent stadium. För elever och lärare som läst in sig på författaren innebar det en del extraarbete.

Men i slutändan blev ändå resultatet lyckat och satsningen uppskattades mycket.

— Skolorna ropar nu efter fler författarbesök. Jag skulle gärna se fler projekt kopplade till läs- och skrivfrämjande åtgärder för barn, säger Karin Semberg.

TYCKE UPPSTOD

Stunderna i bilen tillsammans med författarna bidrog till att man skapade en god kontakt. Likadant var det när Malin Lindroth kom.

— Det är få förunnat att kunna uttrycka sig så väl skrift som Malin kan och dessutom förmedla det på ett så inlevelsefullt sätt, anser Karin.

Så istället för att låta sig nedslås av det låga deltagandet på biblioteket började man fundera på vad man skulle kunna göra istället. Resultatet blev att Malin vid två tillfällen under våren ska besöka eleverna i årskurs åtta.

DEN REGIONALA SATSNINGEN ÄR GULD VÄRD

Att initiera och driva projekt är något som Karin tycker Regionbibliotek Västra Götaland lyckats väl med sen sammanslagningen. För en mindre kommun kan det

vara snudd på omöjligt att genomföra ett projekt som Ord i Väst. Trots Regionbibliotekets värdefulla satsning blev det ändå ca 40.000 kr som Ulricehamn själva fick bidra med.

— Jag tror knappast att vi lyckats med det här om vi skulle bekostat allt själva. Att istället kunna gå in som samarbetspartner är värdefullt. Regionala projekt är också något som prioriteras av kommunstyrelsen. Den satsningen är guld värd, anser Karin:

— Så, mer sånt!

FRAMÅTBLICKAR

Att tala om innehållet i böckerna är något som man gör alldeles för sällan, men jämfört med många andra tror Karin ändå att bibliotekarier läser ovanligt mycket. Fast...för lite ändå.

Vi skulle nog kunna vässa de traditionella bokinköpsmötena genom att också ägna en stund åt att samtala om innehållet, funderar Karin.

Att först läsa en bok, sedan diskutera den med andra och som ytterligare grädde på moset få tillfälle att träffa författaren, det ser Karin som ett stort mervärde.

Åtminstone tre av kommunens landsbygdsbibliotek (filialbibliotek eller utlåningsstationer) har visat sig intresserade av att starta läsecirklar i samarbete med studieförbunden. Författarkvällarna behöver inte begränsas till att gälla enbart studiecirklarna utan kan också vara öppna för allmänheten.

Blir det av ett samarbete med studieförbunden kan man också tänka sig att dra igång en cirkel för biblioteksspersonalen.

Fortbildning, men som ger så mycket mer, summerar Karin.

Text och foto:
Christina Leijon

Faktaruta : Ord i Väst – 18 västsvenska författare på turné

Deltagande kommuner: Bollebygd, Lysekil, Ulricehamn och delar av Mellansjöregionen – Hjo, Skövde, Tidaholm och Töreboda
Antal arrangemang: 67 stycken (från september 2000 – april 2002)
Antal medverkande författare: 20
Åhörare: Från 15 stycken till 125 per arrangemang
Målgrupper: Vuxen allmänhet, barn- och skolungdom

Medverkande författare var: Janne Carlsson, Åke Edwardson, Britt Engdahl, Helena Eriksson, Pia Hagmar, Pär Hansson, Robert Kangas, Kennet Klemets, Åsa Lantz, Jörgen Lind, Petter Lindgren, Malin Lindroth, Ann-Marie Ljungberg, Jila Mossaed, Bo Sigvard Nilsson, Johan Nordbeck, Per Planhammar, Ulla Rhedin, Ingegerd Rönnbäck och Ingela Strandberg.

Folkbiblioteken och skönlitteraturen

– litteraturen lever i läsningen, läsningen i samtalet – det måste vi tala mer om!

Skönlitteratur 2000 och *Skönlitteratur 2001*, Regionbibliotek Västra Götalands utbildningssatsningar för att stärka skönlitteraturens ställning på folkbiblioteken, fick en bieffekt, som är värd att uppmärksammas: den gav möjlighet till möten och samtal mellan olika katergorier av människor som sysslar med skönlitteratur, författare, förläggare, forskare, tidskriftsredaktörer, kritiker och bibliotekarier.

Själv fick jag som kritiker den välkomna möjligheten att vid två tillfällen tala om nyutkommen svensk litteratur. Jag fick tillfälle att ersätta den abstrakta läsarkontakten via texten på tidningssidan med möten ansikte mot ansikte med andra läsare som också är förmedlare av litteratur, fast på andra villkor än mina. Jag tror att sådan möten är oerhört viktiga. Och de kan naturligtvis utvecklas ytterligare, mot nya former och nya möjligheter.

Frågan är rent av om jag inte hade alldeles fel nyss när jag kalla dem bieffekter. Kanske är det just sådana möten och samtal, som på sikt, ger själva effekten. Min övertygelse är att man inte kan stärka skönlitteraturens ställning utan att stärka läsandets ställning.

EN LADDAD TREENIGHET

Kanske är detta en truism, men i så fall är det en truism som det är väl värt att studera närmare för att se vad som döljer sig under hinnan av självklarhet. Att läsa är en privat upplevelse. Att tala med andra om sin läsning är en social möjlighet. Samtalet om det lästa berikar och förkovrar läsupplevelsen, för att uttrycka sig lite gammaldags högtidligt. Samtalet, det fritt valda och fritt förda, är en nyckel till läsmotivation och läsglädje, det fördjupar läsupplevelsen och gör det möjligt att dela skönlitteraturens unika sätt att formulerade de mest skiftande mänskliga erfarenheter med andra. Att det leder till alla möjliga bra saker, som gemenskap, nya impulser och ny kunskap i vid existentiell bemärkelse vet vi.

Så är det för litteraturförmedlare av olika slag som träffas på arrangemang som Skönlitteratur 2000, så är det för alla läsare.

Ett av skönlitteraturens problem idag är att läsandet är marginaliserat som social, gemensamhetsskapande företeelse. En av skönlitteraturens möjligheter idag är - å andra sidan- att det uppenbarligen hos många människor finns en lust, inte bara till läsning, utan också till umgänge kring läsningen. Tre kort antydda exempel. Den privata läsecirkelverksamheten är kanske inte är lika utbredd som körsången här i landet, men säkerligen mycket större än vi anar. Harry Potter-effekten är inte bara ett reklamjippo, böckernas genomslag och den utbredda kunskapen om dem erbjuder en social arena, en möjlighet för ungdomar att förvandla läsning till socialt kapital. Reaktionerna kring

Astrid Lindgrens död gjorde tydligt vilka viktiga gemensamma referensramar hennes böcker skapat. Läsning-möte-samtal är en laddad treenighet som folkbiblioteken, landets mest förgrenade, mest öppna och tillgängliga kulturinstituion självklart aktivt bidrar till. Och självklart vill och kan bidra ännu mera till.

LOGISTIK OCH LÄSNING

Bakgrunden till Västra Götalands drive för skönlitteraturen finns att söka i bibliotekens stora och lyckade satsning under senare år på IT och informationskompetens i bred bemärkelse. Kanske är det nödvändigt att påpeka att det inte behöver finnas någon som helst motsättning mellan stolthet och glädje över denna framgångsrika utveckling och viljan att se skönlitteraturen och dess möjligheter som en annan specialkompetens som det är dags för biblioteken att både hävda med kraft och utveckla vidare. Den spännande frågan är förstås hur det ska göras.

Den senaste bokutredningen begränsade sin syn på biblioteken och skönlitteraturen till ett logistiskt problem och fann en lösning därefter: det omdiskuterade distributionsstödet, som förser alla bibliotekssystem i landet med alla litteraturstödda titlar. Omdiskuterat blev stödet när det introducerades bl a för att det ansågs förmyndaraktigt, för att det utgick från förlagens snarare än bibliotekens behov, för att det bortsåg från de enskilda bibliotekens kompetens att själva skaffa sig ett relevant bokbestånd utfirån skiftande lokala förutsättningar.

Jag ska inte försöka blåsa liv i den debatten här, bara konstatera att nu har vi sedan några år denna stödform och när och om den någon gång ska utvärderas kan den kanske ge ytterligare material till svaret på den fråga, som är den verkligt

intressanta i sammanhanget, nämligen: Är litteraturspridning verkligen främst ett logistiskt problem?

Eller är det möjligen så att distributionsstödet är ett sätt att leta efter den tappade nyckeln i närheten av lyktstoplen eftersom det är ljusast där? Bekvämt men meningslöst om nyckeln ligger någon annanstans.

Självklart är det bra att det finns böcker på bibliotekets hyllor, också nya, smala och kanske inte omedelbart efterfrågade. Det är en nödvändig men inte tillräck-lig förutsättning för att de alls ska kunna bli utlånade och nu börjar vi närma oss den verkligt heta, och avgörande frågan, både för distributionsstödda titlarna och alla andra biblioteksböcker. Vad lyfter egentligen boken från hyllan ända in i en läsares medvetande?

Vad krävs för att böckerna ska få en chans att fylla sin bestämmelse, att genomgå den mystiska förvandling från ett ting, från ett fysiskt föremål av papper och trycksvärta, till en del av en läsares inre värld? Vad krävs för att denna märklig transsubstantiation ska äga rum?

VI VET ATT DET FUNKAR

De många fascinerande och svårbesvarade frågorna kring hur det egentligen är möjligt att författares tankar via textens tecken, med alla sina mångtydiga möjligheter, kan förmedlas och förvandlas i läsares medvetande får vi betrakta som överkurs här och lämna åt forskarna att undersöka vidare. Vi förmedlare är ju i den lyckliga positionen att vi av erfarenhet, och med tillräcklig säkerhet för våra vardagliga behov, vet att det faktiskt fungerar.

Vi vet att böcker i någon bemärkelse faktiskt blir till, blir levande, i mötet med sina läsare. Det är, skulle jag vilja påstå, för att vi känner till kraften i denna möjlighet, som vi sysslar med det vi gör, litteraturspridning. Ett problem, som kanske har med den där transsubstantiationstanken att göra, är att vi lättar hamnar i ett slags predikande retorik när vi ska tala om vad detta under kan innebära.

Att finna den rätta samtalstonen, de rätta samtalsmöjligheterna i vardagen, är ett av många problem som det gäller att tackla när det gäller att stärka skönlitteraturens ställning på folkbiblioteken. Det låter enkelt, men kräver en hel del. Personal, tid, kunskap t ex.

Den elektroniska utvecklingen har revolutionerat våra möjligheter att snabbt skaffa överblick. Denna överblick behöver för skönlitteraturens del kompletteras

med resurser att utveckla sätten att gestalta och förmedla skönlitteraturens värde i det dagliga biblioteksarbetet. Ett mentalt distributionsstöd som bygger på bokkunskap och människokunskap, på lust och vana att samtala om läsupplevelser på de mest skiftande sätt, på tid och tillfälle att göra det och på möjligheter att vidareutveckla konsten i samspel med kollegor, på sätt som passar det egna biblioteket.

Det räcker inte med att böckerna finns på hyllan. Det går det inte att betrakta biblioteket som ett snabbköp där låntagarna alltid väljer och vrakar utifrån god kunskap om sortimentet. Inte ens vi som sysslar med litteratur på heltid hinner alltid hålla en sådan kunskap. Och dessutom är det så med skönlitteraturen att svaren den ger nästan alltid är rikare än frågorna vi kommer till den med. Det är den verkliga utmaningen för all pedagogik och all informationsverksamhet kring den. Litteraturen försöker alltid lura oss att överträffa oss själva och vår formuleringsförmåga när vi ska tala om den, vare sig vi frågar eller svarar. Den kräver, hur ska jag säga, en viss tillit av oss.

Det finns mycket kunskap, mycket konkret erfarenhet och mycket vilja att i vid bemärkelse utveckla samtalet kring skönlitteratur och läsning på biblioteken. Den behöver samlas, systematiseras, diskuteras, vidareutvecklas. Den skulle i mycket högre grad än vad som är fallet i dag behöva bli ett ämne i utbildning, fortbildning och forskning.

Immi Lundin
Kritiker och doktorand i litteraturvetenskap
vid Lunds universitet

Det ilar till i kroppen medan jag på väg 27 letar mig fram till Tranemo. Hur har jag kunnat glömma Skogen?

Furorna; mörkt gröna, resliga, står de där och ger mig en förnimmelse av att inte vara ensam.

Beroende av vilken art träden tillhör, skriver John Berger, så ..."upprätthåller de vart och ett på sitt sätt en enastående balans mellan rörelse och stillhet, handling och passivitet. Och i denna balansakt, som hela tiden justeras, blir deras närvaro kännbar. Det är inte förvånande att de burit upp hustak så länge. De erbjuder sällskap."

Av träden gör vi papper. Papper som blir till böcker. Böcker erbjuder också ett slags sällskap. Liksom de inbjuder till att låta sig talas om.

Bokcirklar over-svämmar Tranemo

Var fjärde söndag färdas Irene Jonasson, Viviann Nord och Ann-Catrin Carlsson de 19 kilometrarna genom skogen från Dalstorp till Tranemo. Jag fick hejda dem redan i bilen, berättar Irene.

– Nu får ni allt vänta, mina damer. Det sa jag åt dem. Hur skulle det se ut om vi började prata om boken redan innan vi är framme?

Inrymd i en industrilokal, vägg i vägg med brandstationen i Tranemo, ligger biblioteket. Man flyttade in här för tio år sedan, berättar Inger Stark, bibliotekarie. Planer finns att biblioteket en dag ska integreras med gymnasieskolan. Visst längtar hon efter den dagen, men det fungerar så här också. Man får ta det som det är.

Biblioteksutrustningen kommer från lite varstans. Stolar har skänkts, en målarfirma förbarmade sig och målade skönlitteraturhyllorna röda, det råkade vara den färgen som fanns tillgänglig just då.

– Tja, förklarar Inger, det blir ett hopaplock, ungefär som hemma!

Och en hemtrevlig känsla är det, fabrikslokalen till trots. Hjärtat finns med, och

Viviann Nord och Ann-Catrin Carlsson.

viljan att göra det till sitt.

Den här februarisöndagen blåser vinden isande kall och vattnet i Tranemosjön har stigit långt över det normala. Tre läsecirklar har man lyckats starta här i den lilla kommunen. Två för allmänheten, och en för personalen i fortbildningssyfte. Vi som arbetar på biblioteket samtalar mycket mer om innehållet i böckerna nu efter Skönlitteraturprojektet, och vi kan på ett helt annat sätt svara på frågor som rör skönlitteratur, berättar Inger.

Cirklarna med Viviann, Irene, Ann-Carin och de övriga började lite trevande för ett år sedan. Vanligen är man sex kvinnor i Irenes grupp. De träffas var fjärde söndag men idag är hälften borta. Sjukdom och oväntade middagsgäster. Tja, konstaterar de lugnt, det är sånt som händer.

I början var det bibliotekarien som rekommenderade vilka böcker man skulle läsa. Nu har hon dragit sig tillbaka och cirkeln vilar helt på deltagarnas egna axlar. Fast att alla ska läsa samma bok är självklart, det är ju det som är grejen, säger de med enig stämma. Vilken bok det ska bli till nästa gång turas man om att bestämma. Ann-Catrin har med sig en av Viveca Lärn;

– Ifall att ni skulle kunna tänka sig den till nästa gång?

Bredvid Irene på bordet ser jag Sjöfartsnytt ligga. Jag hinner lämna biblioteket innan det blir bestämt vilken bok det blir.

SAMTALET LEDER SNART IN PÅ LIVET

– Vi gör inte såna där fantastiska grejer som att skriva ner vad vi säger å så där, berättar Irene.

– Så här är det varje gång, förklarar Ann-Catrin.

– Vi väver in så mycket av det egna livet i diskussionerna, tillägger Viviann.

Jo då, de övriga håller med. Det är liksom svårt att undgå livet.

Bra böcker vill ingen av dem någonsin ska ta slut. Det kan nästan bli lite antiklimax när man står där efteråt och inte har någon att diskutera med, säger de. Därför är en litteraturcirkel så bra.

Irene Jonasson.

– Det slår mig just nu, säger Ann-Catrin, att min sambo också läser mycket, mest deckare och så, men av någon anledning talar han aldrig om dem.

Vivianns man läser inte böcker men hon berättar för honom om hon läst något bra. Inte så att hon har högläsning, förklarar hon, utan mer att hon gör sin egen berättelse av boken. Och jo, nog har det hänt att de plötsligt funnit sig sittandes där båda två, med tårar i ögonen.

Det, fastslår de andra två, kan bara vara ett bevis på att Viviann är en mycket god berättare.

– Äsch, blir det blyga svaret.

– Min sambo, utbrister Ann-Carin, gruppens yngsta deltagare, blir bara rörd när Sverige vinner guld! Tror ni inte... frågar hon sen och ser bedjande på de övriga, att det har med åldern att göra?

DET TAR SIN LILLA TID ATT LÄSA EN BOK

Min mamma kan ibland komma och berätta att hon suttit och läst en bok mitt på blanka dan. Nu tycker du allt att jag är hemsk va, undrar hon och tittar på mig, berättar Ann-Catrin. Men då svarar jag att "nej, det gör jag visst inte, läs du så mycket du vill".

Samtalet runt bordet i bibliotekets personalrum kommer in på att det inte är helt friktionsfritt att sätta sig med en bok. Det enda som har räknats i de här gamla jordbruksbygderna har varit att kavla upp ärmarna och jobba. För att få mat för

Cirkelöversvämning.

dagen.Så nog kan känslan av onyttighet fortfarande dyka upp, egentligen borde man ju göra något annat. Men inte om man heter Irene och hade Sprakfåle-böckerna som främsta inspirationskälla när man var ung. Sånt sitter liksom i. Hon berättar att på den gatan där hon bor är det ingen mer än hon som läser, det har hon allt upptäckt. Istället är det grannarna som kommer in till henne och hämtar de halvsydda gardinerna som bara aldrig vill bli klara. Man skulle kunna tänka sig att ta sånt som kritik - om man inte haft Sprakfåle i bokhyllorna. Då blir genast situationen helt annorlunda. Irene läser lugnt vidare.

Att få prata om böcker är bra, man tar till sig så olika saker. Genom cirkeln får man de andras inblickar, och det ger en möjlighet att revidera sin egen synpunkt. Samtalen ger en chans att växa. Där här söndagen är det Simon och ekarna av Marianne Fredriksson som gäller. De är alla tre eniga om att boken är skriven med sådan enkelhet och närvaro. Sen börjar en intensiv diskussion om hur de upplevt de olika romanfigurerna. Ibland blev det lite rörigt i boken och då hoppade Irene fram några sidor. Sen gick det bra att följa med igen:

– Ja, men vad tyckte ni, när Rubens släkting dök upp?

Ann-Catrin hade hoppats att Siv, gruppens äldsta deltagare på 70 år, skulle komma. Att hon, som har upplevt andra världskriget, skulle kunna berätta om sina upplevelser, om Bernadottes vita bussar till exempel.

Diskussionen glider in på vilka fruktansvärda spår krig sätter i oss människor.

– Det blir så tydligt, säger Viviann och väger vart ord; hur ont plockar fram ont.

Två yngre medlemmar var tidigare med i cirkeln men har nu hoppat av på grund av att de har för mycket att göra i skolan. Irene tillägger sen att hon tycker det kan vara svårt att hitta gemensamma böcker som tilltalar både yngre och äldre.

Fast det håller inte de andra två med om.

– Ja, men håll med om att Siv ser böckerna på ett helt annat sätt än vad vi gör?

– Ja, men, skulle det bara ha med åldern att göra, menar du?, undrar Viviann och Ann-Catrin.

HÖGT I TAK

Om vattnet i Tranemosjön står högt är det också högt i tak på litteraturcirklarna. Här säger man vad man tycker. Som när Utbildningsradion gjorde ett reportage och Irene som just läst Livläkarens besök av Per Olov Enquist råkade säga sin mening. Att hon inte begrepp ett dugg, att hon var tvungen att ta två dispril för att orka fortsätta läsa, och att det enda som var bra var papperet den var tryckt på.

– Jo, då. Men när jag efter en tid var ute och åkte med min man och plötsligt fick höra mig säga det i bilradion, berättar Irene, då sa jag åt min man att köra in till vägkanten. Då blev jag röd om kinderna, kan jag lova.

Inger, bibliotekarien som varit borta en stund, kommer in och fyller på kaffet. Irene passar på att berätta att hon är född på Masthugget i Göteborg.

– Jag hade en pappa som nog var lite annorlunda för den tiden, säger hon och berättar att han läste poesi och spelade klassisk gitarr. Läsandet fick hon med hemifrån.

Med tiden blev Sprakfåleböckerna inte längre tillräckliga. Istället kom Ivar Lo-Johanssons Bara en mor väl till pass. Och det kan låta underligt, säger hon, men många gånger har hon haft bokens huvudperson som rättesnöre.

– Hur skulle Rya-Rya ha gjort, frågar jag mig själv. Och tänk många gånger hjälper det.

Sen är Sprakfåle snabbt tillbaka igen och drar igång en diskussion om de där nobelprisböckerna:

– Men, hörrni! Har inte ni också tänkt på att dom som tycker om de där märkliga böckerna och som lyssnar på P1, dom tycker också om fisk!

Text och foto:
Christina Leijon

Ord utan gränser

”Hej kära B
Solen har lyst i två dagar här i Strömstad där jag varit och träffat en massa kul branschfolk, lyssnat på en hel drös författare (flera norska som jag inte alls visste var så bra och intressanta) storligen inspirerats på seminarier och fått kickar och idéer att med hem. Igår kväll var det fest – god mat och gott vin och poeter på bordet och en trevlig kombo som spelade dansmusik.
Ha det Gott / A”

Den 11- 12 maj 2001 genomförde Regionbibliotek Västra Götaland tillsammans med Östfolds fylkesbibliotek och i samarbete med Strömstads kommun och stadsbibliotek en Norsk-svensk Bokfest under namnet Ord utan gränser i Strömstads gymnasieskola. Vi ville på bokfesten:

- Ge möjlighet för förlagen i vår region och i Östfold att visa sin produktion och sina författare.
- Ge författare från området tillfälle att möta läsare, både förmedlare och allmänhet.
- Ordna en mötesplats där litteraturens aktörer kunde träffas, inom och över professionsgränserna.

- Stimulera till nya och oväntade litteraturmöten

Och sist men inte minst

- Öka kännedomen och kunskapen om norsk och svensk litteratur och om norska och svenska författare.

60 utställare; 20 seminarier och 15 Speakers corner genomfördes och över 30 norska och svenska författare deltog i ett Författarflöde.

P.S. Vykortet hittades i entrén då vi plockade ihop efter festen. I april 2003 är det dags för nästa norsk-svenska bokfest. Denna gång äger den rum i Gamlebyen i Fredrikstad i Norge.

(Red. anm)

Faktaruta : Ord utan gränser – norsk-svensk bokfest 11-12 maj 2001, Strömstad

Antal medverkande författare: 32

Antal besökare på Bokfesten: 1 200

Antal åhörare på "Författarflöde":
från 10 – 70 personer per framträdande

Deltagande norska och svenska författare i "Författarflöde" var:
Fredag: Åke Edwardson, Lina Ekdahl, Gerd Grönvold Saue, Line Baugstö, Jila Mossaed, Arvid Torgeir Lie, Robert Kangas, Pamela Jaskoviak. Helene Tursten, Marie Hermanson och Wunderbaum (Kennet Klemets, Petter Lindgren, Per Planhammar)
Lördag: Gösta Unefeldt, Margareta Lindholm, Anna-Karin Selberg, Uno Karlsson, Per Planhammer, Anders Jacobsson, Jonny Halberg, Hanne Örstavik och Birgitta Stenberg.

Presentatörer var:
Björg Jaerdingen och Johan Nordbeck

Övriga författare som deltog under Bokfesten i olika seminarier var:

Hilde och Klaus Hagerup, Gunnar D Hansson, Anna Hallberg, Dorte Futtrup, Johan Werkmäster, Fam Ekman, Gro Dahle, Bob Hansson, Marcus Birro och Torgny Karnstedt

Läs i Väst igen ...

På Bok & Bibliotek i september 2000 invigdes officiellt Läsrörelsen - den nationella kampanjen för läsfrämjande. I sitt inledningsanförande sa Bo Strömstedt bl a:

> *”Läsrörelsen säger inte: du måste läsa. Läsrörelsen säger: du får läsa, det är en gåva. Läsrörelsen säger: det samhälle som berövar barn och vuxna möjligheten att läsa är ett samhälle som snart får andnöd. Demokratin, när den är som bäst, är ett yrväder en aprilafton.”*

Foto: Ewa Kollberg.

En annan nationell kampanj började sitt egentliga arbete samma år, Läs 2000 – som på initiativ från Lennart Hellsing ville knyta ihop ett nätverk av läsfrämjare över hela landet för att sprida goda idéer.

På Regionbiblioteket försökte vi smälta samman de två rörelserna för att tillsammans med kommunbiblioteken i Västra Götaland söka nya vägar för lässtimulerande insatser för alla åldrar.

Vi gjorde en webbplats på vår hemsida www.bibl.vgregion.se (under; Projekt) som vi självklart kallade Läs i Väst som innehåller:

- Pågående projekt – där vi ville få ut information om de inspirerande basverksamheter och projekt för barn och vuxna som redan pågår och som planeras.

- Läsvärt!? - en plats för boktips och recensioner, både positiva och negativa och som även skulle ge utrymme för polemik.
- Länkar – en lista för vidare information från nätet.
- Kom och Tyck! – där vi ville försöka åstadkomma ett forum för idéutbyte, en samtalsplats – även där med utrymme för polemik.

Foto: Katarina Dorbell.

En annan tanke vi hade var att tillsammans med andra aktörer, initiera och genomföra mindre och större regionala läsfrämjande projekt.

Exempel på detta är vår strävan att få igång läsecirklar, både för allmänhet och för biblioteksspersonal – allt i enlighet med Läsrörelsens tankar om Läsrum. (Läs vidare om det i artikeln från Tranemo.) Där vi från vårt håll erbjuder en inspirationsföreläsning och ett författarbesök till deltagarna.

Ett större och mer publikt genomförande i denna anda var vårt deltagande på senaste Bok & Bibliotek:

I montern Unga Ord i Väst hade vi över 40 programpunkter – med godsaker som Sara Kadefors, Torbjörn Flygt, Inger Edelfeldt, Fredrik Lindström, Erlend Loe, Mats Wahl, Harry Potter-föreläsning, lunchteater, Mässmästerskap i Poetry Slam mm mm – som i huvudsak riktade sig till en ung publik och som sågs och upplevdes av flera tusen åskådare.

Vi hade även programpunkter utanför montern; Husvagnsteater – pjäsen Tvåsam av Willy Kyrklund spelad sex gånger under mässdagarna, just i en husvagn stående utanför Hotel Gothia Towers; Och för första gången i Sverige, en litterär modevisning – i samarbete med *nordisk designskola* i Borås – där unga modeskapare med inspiration från skönlitteraturen skapade kreationer som visades upp vid fyra tillfällen i mycket spännande möten mellan text, musik, kläddesign och show.

TO BE CONTINUED...

Här nedan en liten önskelista som kommit från biblioteksspersonal i regionen angående fortsättning på det skönlitterära äventyret... för en fortsättning blir det som vi hoppas kunna återkomma till i något sammanhang.

Men för denna gång sätter vi punkt – Med ett stort TACK till alla som deltagit, både biblioteksspersonal och allmänhet, alla inspirerande föreläsare och författare, alla goda samarbets-partners och bidragande instanser.

Gunnar Südow
Konsulent vid Regionbibliotek Västra Götaland

Önskelista : Om innehållet i kommande utbildningsdagar.

- Hur marknadsför vi den nya, smalare litteraturen?
- Utställningsteknik; hur exponerar vi ny, smal litteratur?
- Nederländsk, fransk, italiensk litteratur
- Utomeuropeisk litteratur
- Presentation av debutanter
- Trender inom ny litteratur
- Förlagspresentationer
- I en översättares huvud
- Litteraturstöd, hur och till vem
- Biografier
- Tidskrifter
- ”Från golvet-perspektiv” T ex: Bjuda in bibliotekarier från övriga nordiska länder som berättar vad som lånats ut och efterfrågats de senaste 5 åren.
- Intervjuer med författare.
- Skrivarprocessen. Hur tänker författaren när han arbetar med en bok? Hur upplever författaren recensioner? Etc.

Detta nummer av Framsteget tar upp det arbete med skönlitteratur som bedrivits, alltsedan starten 1999, av Regionbibliotek Västra Götaland. Arbetet har varit i form av olika utbildnings- och läsfrämjande insatser men även i andra samverkansformer, gentemot både bibliotek och allmänhet i regionen.

Framsteget är en skriftserie som utges av Regionbibliotek Västra Götaland. Varje nummer har ett tema eller tar upp ett speciellt område inom biblioteksverksamheten.

Copyright, Regionbibliotek Västra Götaland. *ISSN: 1651-128X*
Form och produktion, Radiator och Informtrycket, Göteborg, mars 2002.